

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

- N. IORGA. — Un utopist: August Treboniu Laurian.
D. NANU. — Portret (poezie).
MIRON ALDEA. — Note de drum.
OVID DENSUSIANU. — Din literatura didactică (II).
CONSTANTIN BERARIU. — Făt-frumos în grădina Sfintei Vineri
(feerie în 3 tablouri).
I. SCURTU. — Eminescu și istoria națională.
St. O. IOSIF. — Apus (poezie).

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6, (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Abonamentul 10 lei pe an || Numărul 20 bani

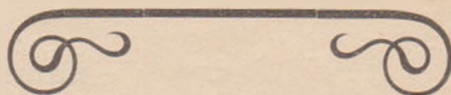
Volumele I și II

DIN

ANUL I (1902)

Se găsesc de vânzare la toate
librăriile.

PREȚUL 10 LEI

VASILE POP

DIN OGNA VIEȚII

— SCHIȚE —

Prețul 1 Leu

De vânzare la toate librăriile

POEZII

DE

MARIA CUNȚAN

1 Leu.

De vânzare la librăria Alcalay.

A apărut:

TRADUCERI DIN VERLAINE

de D. ANGHEL și St. O. IOSIF

==== Cu o copertă ilustrată de pictorul I. Al. Steriadi. ====

PREȚUL 2 LEI

IL. CHENDI

PRELUDIÏ

Articole și cercetări literare:

DOUĂ CATEGORII. — EMINESCU (material nou de studiu). — CREANGĂ ȘI EMINESCU. — SAMSON L. BODNĂRESCU. — TH. ȘERBĂNESCU. — ÎN CHESTIUNEA LIMBEI LITERARE. — MARIA CUNȚANU ȘI MARIA CIOBAN. — IULIŢ C. SĂVESCU. — RADU D. ROSETTI. — GRIMM ÎN ROMÎNEȘTE. — TRADUCĂTORII LUI HEINE. — UN POET DECADENT. — GENIUL DIN CONSTANȚA. — FRUMOASA LORELEY. — POVEȘTILE ÎN VERSURI. — SEMNE BUNE.

Prețul 2 lei 50 b.

DE VINZARE LA TOATE LIBRĂRIILE

A apărut:

VISURI DE NOROC

DE

ZAHARIA BÂRSAN

Biblioteca «SĂMĂNĂTORUL»

Prețul 2 Lei.

In Editura Institutului de Arte Grafice „MINERVA“

A APĂRUT:

V. ALEXANDRI

VOL. II

TEATRU

OPERE COMPLETE

PREȚUL LEI 1.50

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNLĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

UN UTOPIST: AUGUST TREBONIU LAURIAN

Acum cîteva zile s'a dezvălit, înaintea citorva profesori, un mic bust de marmură, lucrat cu îngrijire și, — după cit se zice, — plin de asămănare, care e chemat să amintească copiilor din școala vecină și puținilor trecători din acel unghișu al Bucureștilor numele și faptele lui August Treboniu Laurian.

August Treboniu Laurian?! Pentru cine cunoaște trecutul de dăunăzi al literaturii românești, aceste trei nume, curat, căutat, pompos latinești — o adevărată proclamație, ascunzînd cine știe ce nume obișnuite prin satele de dincolo — chiamă în memorie cărți care nu se cetesc de mult sau care nu s'aū întrebuințat nici-odată, de localnici sau de străini. *Tentamen criticum* — un îndrăzneț *tentamen*, o absurdă fantasmă de limbă, care avea drept scop să puie temelie unei nouă ortografii, unei nouă alegeri, unei curățiri a cuvintelor, care ar fi făcut din româneasca de la 1830, o limbă atît de adîncă coruptă, vrednică fiică a limbii latine, cu care s'ar fi asămănat cu desăvîrșire. Apoi *Istoria Romînilor*, trei volume îndesate de nume, de date, de fapte, pornind de la leagănușul lui Romul ca să se oprească numai la instalarea în România de la 1866, în secolul al douăzeci și șaptelea *ab urbe condita*, a principelui străin: operă ciudată, în care neamul nostru apare ca prelungirea firească a marelui popor roman, ce trăește în el cu toate însușirile lui; așa ceva ca unul din acele decrete romane de marmură pierdute în tînda unei biserici dunărene sau bucovinene și în josul scrisului sigur al căreia un biet cioplitor țărănesc și barbar de cruci de morminte a zgîriat semnele creștine ale veșniciei sufletului răscumpărat de la moarte. *Harta Daciei*, splendid lucrată pentru școlile Daciei nouă, liberă între hotarele-î cu riuri late, cu șira muntoasă a Carpaților sprijinind-o la mijloc; Dacia viitorului nebun și a visului albastru, ca și al trecutului vechiu de două mii de ani, pe care-l pomenesc nume de astăzi scrise cu etimologii neîn-

chipuite : Tîrgul Vasului (Vaslui), Romnicul, Romanicul (Rimnic), Romanaiții celor născuți în Roma (*Roma nati*). În sfîrșit, *Dicționarul*, care era menit să fie îndreptarul limbii nouă, dicționarul cu cuvintele sucite, pe care nici nu le-a spus vre-o dată, nici nu era să le spuie o limbă omenească, dicționarul de contrafaceri romane — ca medalii antice false, ce ar fi fost bătute însă, nu pentru cîștig, ci din pietate, — pe lingă cele două monumentale volume ale căruia se ascunde sfios în umbră vistieria, — totuși purificată temeinic și ea — a vorbelor proaste, vulgare, avînd pe ele neștearsă, nu rugina timpurilor de decădere, ci tina fără nici-o cinste a barbariei —, *Glosariul*.

Îți trec toate acestea prin minte : cărți moarte de mult sau cărți care n'au trăit nici-odată, și zîmbești, — dacă ochii nu ți se opresc la figura de marmură aspră, severă, mîndră, decît care mai săpat în marmură se zice a fi fost chipul bătrînului neînfrînt, care a murit crezîndu-se învins de neînțelegerea timpului său.

Învinșilor nu li se ridică statui nici busturi, nu li se cîntă laude, ci numai pe mormîntul uitat picură din cînd în cînd o lacrimă înflorită de la un tovarăș de luptă și de suferință, pe care nu l-a cosit înfringerea. Dacă bustul s'a înălțat, totuși, dacă priviri serioase și mișcate l-au primit la desfacerea lui în deplina lumină glorioasă a lui Iulie, ce l-a cuprins de-odată în aureolă, dacă de pretutîndeni au venit glasuri care cuprindeau, cu mai multă sau mai puțină cunoștință, o recunoaștere duioasă, — aceasta înseamnă că purtătorul celor trei nume romane, creatorul de limbă nebună și iluzii zădarnice, n'a fost, în toate urmările faptei sale, un învins.

Căci pedestalul adevărat al monumentului său e greșeala ce a făcut, în care și-a închis, și-a *zidit* viața, sufletul, — această mare și sfîntă greșală.

Șiți legenda : o mare clădire se înalță ; este tot ce s'ar părea că ajunge : var, nisip, cărămidă, piatră și marmură, sint minile lucrătorilor, este rîvna ctitorului și priceperea meșterului. Dar noaptea surpă ceia-ce se înălțase ziua. Mai lipsește ceva, care nu e nici ban, nici material, nici plan măiestrit : trebuie jertfa unui suflet, care se fură aici sau se *jertfește* aici, și prin care se inchiagă pietrele una peste alta, pînă se poate incununa cu flori și steaguri virful săvirșit.

Pe cînd a venit Laurian la noi, inginer, filosof și latinist, istoric, geograf și arheolog din Viena, biet prooroc rătăcitor de felul celui-lalt Ardelean, Lazăr, — pe atunci, la 1830-40, se făceau șosele și felinare, ferme-model și numere pentru case, fîntîni, grădini, școli, biblioteci supt cîrmuirea unor Domni funcționari turci, în jurul cărora

se adunau puterile din țară ca funcționarii munteni sau moldoveni. Gustul de trai bun, de innaintare, de faimă ușoară robise pe frunțași, un Eliade, un Asachi, cari putreziau de vii. Tinerii se zbăteau să-și descopere o conștiință a lor din cîte lucruri cetise, auzise și văzuse. Lipsia o îndrăzneală, un ideal mare, care să sinulgă această societate și s'o arunce mai departe.

Laurian a fost acest îndrăzneț. Visul lui era crearea unei Rome nouă cu acest material românesc pe care-l credea vrednic să dea o asemenea operă. Prin limbă, prin amintiri era să se facă această minune. Și, pentru a imprima mișcarea, el își alese, ca și Lazăr, singurul punct de plecare solid pentru o asemenea faptă : școala. Începu cu cele muntene, și supt Grigore Ghica el căpătă în mina sa pe ale Moldovei. Energia lui predomni mai tîrziu în acea școală innaltă pentru oamenii mari, care trebuia să fie Academia Romină.

Și, cit se putea prinde din ideile sale, cit nu era sămință moartă culeasă în urne antice, prinse. O mindrie, capabilă de multe rătăcirii și de multe cuceriri trainice, se coborî în sufletele umilite din care cu cîtiva ani în urmă se innălța fumul de tămîie recunoscător către Regulamentul Organic și către Măria Sa Împărătească Țarul Nicolae. Credița că sintem mai mult de cit eram, ne scăpă de o sigură peire.

Lui însă, visionarului, nu-i ajungea aceasta, și sufletul prins se zbătea dureros în clădirea intemeiată prin jertfa lui. Limba rămăsese vulgară, scrisul se păstrase barbar, Roma viitoare tot nu se apropia de pămînt. Sufletul se lovi de această realitate nevrednică, și se stîns.

Dar, răzimată pe realitate trainică, trăiește clădirea ; lucrători tot mai mulți îi adincesc temeliile și, în margine, străjării, visionari ca dînsul, păzesc și așteaptă....

N. IORGA.

PORTRET

Peste umăr te privește,
Inclinînd frumosu-î cap,
Căci în ochi-î șiretenii
Fără număr, dulci, incap...

Face gura mititică :
S'o săruți ușor te cruța,
Și i-e dragă toată lumea,
Cînd se simte-așa drăguță.

D. NANU.

NOTE DE DRUM

I. DESPARTIRE

— *En voiture, s'il vous plaît !*

Un treapăd de călători grăbiți, sărutări de despărțire, urări de drum bun, un fluerat ascuțit, fluturături de batiste și 'n vreme ce Parisul frământă pe bulevardele-î feerice potopul de lume aruncată 'n fierberea vieții, trenul pornește din gara de Est, trece pe sub poduri aruncate peste străzi, răsbate prin porțile vechilor fortificații și s'așterne apoi pe goană turbată.

Adio, Paris !

Te las cu bine, iubită, frumoasă, ospitalieră țară franțuzească !

Ca dintr'un vis minunat mi se deslușesc în minte priveliștele ferme-cătoare ce 'mă-au legănat de atâtea ori sufletul. Revăd Normandia bogată, voalată 'n albastrul clar al dimineților de August, cu șoselețele ei albe ce încremenesc în bătaia soarelui ca niște panglicuțe strălucitoare; revăd ruinele castelelor medievale prin care urlă vîntul legendelor întunecate, pline de zîngănit de săbiu, de zuruit de zale cavaleresti.

Revăd aleele parcurilor răcoroase, stropite cu pete de lumină; vilele cochete, tănuite ca niște cuiburi de dragoste; castelele albe ce licăresc prin desişurile întunecate de brădet.

Revăd serile feerice ale Parisului cu bulevardele lui orbitoare de lumină, cu vaporeșele ce tae 'n largul Senei brazde de rubine.

Te las cu bine popor francez, popor muncitor, popor vesel, popor cinstit, popor ne 'nfrînt, avant-gardă glorioasă a progresului !...

II. REVEDERE

«Dunăre, Dunăre

Drum fără' de pulbere

«Și fără' de făgaș :

«Ce volnie mincași !»

[Cîntec bătrînesc].

Intors acasă după doi ani și jumătate de umblet prin țări streine, am venit să trăesc cîte-va cîsuri într'un ostrov al Dunării, și scriu în luntre, la umbra unei sălcii bătrîne ce 'și scaldă 'n undele apei pletele roșietice ale rădăcinilor.

Ostrovul doarme pe zăpușala unei amiezii de Cuptor și sălciile freamătă ușor, îngînîndu-se cu cipciitul apei la maluri.

Depart de tot zăresc o pasăre albă ce pare 'n bătaia soarelui ca un fulg de zăpadă, rătăcitor prin văzduh, iar dealurile Dobrogei albastresc în fund ca o dungă de catifea prinsă 'n poala cerului nostru frumos, de care s'ar îndrăgi toți pictorii din lume.

Supt potopul de lumină orbitoare, Dunărea călătorește la vale, tremurînd în undele-î neastîmpărate puzderie de pietre nestimate, răsfrînte din para soarelui.

Cînd și cînd cite-o liotcă lipovenească trece 'n josul apei, ușoară ca o umbră, liniștită.

Un pescăruș tae fața apei într'o săgetătură de aripă pierind apoi printre sălciile brumării ce ning semințe ușoare, albe ca niște fire de vată.

În largul Dunării o barcă albă pare o pasăre de mare ațipită pe luciul de oțel al apei, iar o barză ce se rupe dintr'o salcie ȧa gîrla 'n curmeziș, plutind prin văzduh ca un nor luminos.

Spre răsărit Brăila joacă 'n oglinda apei cu turnurile ei de biserică, cu hornurile ei de fabrică, cu catargele ei de corăbii.

Ce lumină, ce lumină e 'n țara romînească!

Am pornit la Lacu-Sărat.

Se înserează, și țarna de prin prejur e plină de răcoare.

Ah! Unde-ȧi artistul care să prindă pe pinză sau în cuvinte tot seninul, toată poesia caldă a unui amurg de vară supt cerul fermecător al țării romînești?

Lipaniȧi dreptȧi au încremenit în liniștea înserării ca niște luminărele de cîară, iar vetrele de «iarbă roșie» stropesc cîmpul cu pete de sînge. Clăile de bucate stau unele lingă altele iar la hotarul vederilor zărești cîte-un puț cu cumpănă ce pare o sentinelă pe cîmpul plin cu aurul isvorit dintr'atîtea sudorȧi.

Și ȧiată și drumeacurile de printre voiurile de loc, drumeacurile pe cari curg căruțele 'nvăluite 'n vălul alb al pulberii ușoare.

Ce sfîntă poesie se revarsă 'n coprinsul țării romînești în clipa fermecătoare a amurgului!...

MIRON ALDEA.

DIN LITERATURA DIDACTICĂ

II

Vorbiam în numărul din urmă de cărțile de școală, de ușurința cu care le-am privit pînă acum și au fost lăsate să circuleze. Pentru ca să se vadă că și aici o critică neîngăduitoare își reclamă drepturile ei, voi desface, din grămada de volume care mȧ-au trecut prin mînă, două de limba romînă, produse proaspete ale științei didactice.

Încep cu un manual, în triplă colaborație, de limbă și literatură veche romînească ¹⁾.

Deschid pagina întii a *Introducerei* și constat ceea-ce am constatat de multe ori la autoriȧi noștri didactici: cheltuială de cît mȧi puțină oste-neală, căutarea drumului celui mȧi comod. Pentru că era vorba, cum cerea programul, de darea citor-va noțiunii de formarea limbei romîne, unul din cei trei autori, care scrisese o *Gramatică istorică* pentru clasa a V-a, aducîndu-și aminte că spusese acolo ce-va ce se potrivea pentru clasa a VIII-a, a luat partea care-ȧi convenia și a trecut-o dincoace. Și încă cu aceleași greșeli ca în *Gramatica istorică* — despre care am spus în alt rînd ce cred, și în bine și în rău — sau cu altele nouă (d. e. formele macedo-romîne *mulă*, *cîmbană*, sînt date ca latine, pp. xxv,

¹⁾ *Literatura veche*, pentru cl. VIII-a a liceelor, de G. Adamescu, M. Dragomirescu și I. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1903, 198 de pag.

xxvii, xxx; *stejar*, p. lxi, e pus printre elementele ilirice; rotacismul e considerat iarăși ca de origină iliric). Este, adevărat, și un capitol nou, cel privitor la *Urme de limbă mai vechiă de cât sec. al XVI-lea*, dar ceea-ce se spune în el este rău prezentat, pentru că nu este făcută o deosebire între română și latina vulgară; a da pe *segnai, remasisse, abere*, etc. ca forme românești este a încurca pe elevi, care nu au elementele necesare să facă o distincțiune între ceea-ce este latin popular și romîn propriu zis. Ar trebui, procedînd ast-fel să citezi ca urme vechi de limbă romînă aproape tot ce găsim prin inscripțiuni, toate schimbările întîmplate în latină și transmise limbei romîne. O greșeală care greu se mai poate ierta azi este citarea lui *Zumbethel* dintr'un document din sec. al XIII-lea ca formă romînească; s'a arătat de mult că nu poate fi privită astfel¹⁾.

Partea a doua literatura sec. al XVI-lea, XVII-lea și XVIII-lea se prezintă și mai rău.

Mai întii, autorii nu și-au dat osteneala să urmărească ce s'a scris în anii din urmă asupra materiei — și tocmai atît de mult nu s'a tipărit în cît să nu ai cunoștință, cu puțină muncă. Asupra Mitropolitului Varlaam, cite-va documente publicate în anii din urmă (Ureche, *Analele Acad. rom., t. X; Revista critică-literară, IV, 25*) ne-au adus unele luminii, de care nu găsec nici o urmă în biografia lui (p. 58). Pentru cei din urmă ani ai Mitropolitului Dosofteiu (p. 65) autorii ar fi putut consulta pe Sbiera, *Mișcări lit. și culturale*, p. 138. Din ceea-ce se spune la p. 138 asupra cronicilor muntene se vede mai mult neglijența autorilor; tot ce s'a scris asupra acestei chestiuni de D. Iorga — nu citez unde, cred că știu sau se vor sili să afle — le-a rămas necunoscut. Chiar cărți care nu le-au fost streine n'au fost cetite cu atențiune. Peste *Bibliografia* D-lor Bianu și Hodoș au trecut repede, însemnînd greșit că *Tetravanghelul lui Coresi* s'ar fi tipărit exact în 1560 și *Cazania a doua* a aceluiași «pe la 1580» (p. 28) — pe cînd acolo se precisează de aproape amîndouă datele.

Nu mai insist asupra atențiunii pe care o dau, de altă parte, unor fapte

¹⁾ Deși neplăcut, pentru că mă privește personal, nu pot trece aici peste un detaliu ce arată încă odată modul cum lucrează autorii noștri. Cartea aceasta, asupra căreia aveam să-mi spun părerea în comisiunea cărților didactice, mi-a fost trimisă de la minister, anul trecut, în corecturile tipografice; tipărirea ei s'a terminat numai acum cite-va luni. Deși autorul s'a servit aici, ca și în *Gramatica istorică*, de lucrările mele, nicăeri, în corecturi, nu se referia la ele; în textul definitiv al manualului am văzut cu mirare numele meu sîgurînd în două note. Mulțumesc autorului de această mențiune, datorită de sigur cunoștinței pe care a luat-o în urmă de numirea mea în comisiune, dar aș fi preferat să văd corecturile neamplificate cu numele meu pentru ca să nu cetesc printre rîndurii intențiunea de a mă face mai bine voit în recomandațiunile ce aveam să dau. Mai trebuie timp pînă cînd procedurile corecte urmate de alții, și care printr'o veche și veșnic reînnoită deprindere se uită de ațiția, vor fi înțelese și de autorii de cărți didactice.

fără importanță, ca de ex. părerei că alfabetul cirilic ar fi fost găsit de un Român (p. 158), părere cum se știe a D-lui Sbiera și pe care autorii o reproduc cu observațiunea că «nu e dovedită pînă acum» — și cred că nu va fi nici odată. Ce pot folosi asemenea lucruri elevilor, cînd ar fi trebuit mai curînd să li sã spună alte fapte, cunoscute și definitiv stabilite?

În fruntea textelor de cetit autorii pun *Codicele Voronețian*. Între parantese țin să spun, — și nu critic de astă dată pe autori, ci programul — că este, după părerea mea, greșit să se introducă elevii în cunoașterea limbei vechi cu texte de felul acesta. Sînt prea grele chiar pentru ultimul an al liceului și cu totul nepotrivite pentru a da o idee mai limpede ed particularitățile limbei din secolul al XVI-lea sau al XVII-lea. Nu cer escluderea lor absolută, ci reducerea lor la două, trei fragmente și după părerea mea ar fi de preferat Coresi, care scrie într'o limbă mai apropiată de cea literară (din textele rotacisate ar fi suficient un psalm din *Psaltirea Scheiană*). În schimb aș propune să se dea cîte-va documente bine alese; sînt atîtea care pot servi de modele de limbă și în care găsim adevăratul grai viū din trecut. Ceva în felul acesta cuprindea cartea de cetire, uitată azi, a lui Lambrior și, după cît știu, întrebuițarea ei în unele școli a fost folositoare într'o vreme.

Dar își aū și aici autorii partea lor de vină. Ar fi putut alege chiar din aceste texte vechi pasagi mai clare, cu frase în care neîndemînarea traducătorilor versiunei slave să nu facă aproape imposibilă înțelegerea lor. Gălesc pe de altă parte cu desăvîrșire naiv procedeul autorilor de a reproduce textul așa cum ni-l dă manuscrisul, fără rezolvirea scurtărilor și despărțirea cuvintelor. Așa e dat *Codicele Voronețian* și *Psaltirea Scheiană* (p. 21) — pe care autorii o pun la sfîrșitul sec. al XV-lea sau începutul celui următor ca și cînd părerea aceasta n'ar fi fost contestată. Este rațional să îngreuezi astfel munca elevilor? Ai crede, după autori, că în cl. a VIII-a trebuie să se facă și exerciții de paleografie. Înțeleg mai puțin încă metoda aceasta cînd după *Codicele Voronețian* și *Psaltirea Scheiană*, transcrise astfel, vedem reproduse fără scurtări și cu cuvintele separate fragmente din Coresi și din *Codex Sturdzamus*. Nu era mai bine să se dea de la început asemenea texte, mai inteligibile? Nu vād iarăși ce folos pot trage elevii de liceu din compararea unui text religios cu altul, punct asupra căruia autorii insistă reproducînd alături de *Codicele Voronețian* pasagiile corespunzătoare din *Testamentul de la 1648*, *Biblia de la 1689* și recomandînd compararea *Psaltirei* lui Coresi cu cea *Scheiană*. Își dau seamă autorii de nenumăratele chestiuni pe care asemenea comparațiuni le ridică? Voesc poate să arate schimbările întîmplate în limbă din sec. al XVI-lea pînă în al XVII-lea? Dar întru cît se pot vedea bine aceste schimbări în texte religioase, cînd se știe că limba lor nu reproduce tot-deauna nici măcar limba literară contemporană și că ea a rămas mereu fidelă tradițiunei bisericesti?

În josul textelor se dau cîte-va adnotațiuni, în mare parte insuficiente

sau greșite. La p. 4 *dereptiaqă* e lăsat neexplicat; tot acolo (nota 3) *dă de bogafi* e greșit; p. 23 «*mătoră = mătură*, aci *o* neaccentuat nu a trecut în *u*, cum se întâmplă de regulă» — toată afirmațiunea e inesactă pentru că *o* nu este primitiv (de altfel ce etimologie admit autorii pentru ca să vadă un *o*?), ci e scris pentru *u*, confuziunea între aceste două sunete întâlnindu-se des în *Psaltirea Scheiană*; p. 24: *usnă* nu e «țarm», ci «buză»; p. 29 *spre* nu însemnă în pasagiul din Căresi «peste», ci «pe»; p. 36 (rîndul 40) *cumplitul* aștepta o explicare a înțelesului pentru că n'au de unde-l ști elevii. Așî măi putea cita și altele, dar ar fi prea lungi adnotațiunile mele la așa zisele adnotațiuni ale autorilor.

Asupra rotacismului, autorii repetă (pp. 6-7) lucruri ce nu măi pot trece azi. Nu măi sîntem în epoca romantico-hasdeiană a filologiei pentru ca să susținem că «prefacerea *individuală* [subliniat de autori probabil ca să atragă singuri atențiunea asupra non-sensului] a lui *n* o găsim numai în limba albanesă și în cea romină... Avem aici o influență a substratului daco-getic asupra limbei latine vulgare». Cu ce încredere se măi repetă asemenea copilării... Le-așî spune autorilor ceea-ce am spus de măi multe ori asupra rotacismului, și ar fi avut unde să cetească; dar nu voesc să le cer o sfortare prea mare; sînt lucruri care trebuie lăstate și repetate numai celor care pot ajunge să le înțeleagă.

La p. 38 se dau cite-va «observațiuni» asupra limbei textelor din sec. al XVI-lea; e atit cît și nimic; neglijență și inexactități ca peste tot (d. e. afirmațiunea că «totdeauna *e* accentuat din limba de azi se găsește în aceste texte diftongat: *ea*» — tot-deauna, nu); nu măi vorbesc de menționarea unor forme importante din sec. al XVI-lea (imperfectul, etc.). Ar fi trebuit ca pentru fie-care secol să se dea un tablou exact și măi detaliat de fenomenele importante pe care le întâlnim; altfel elevilor nu le rămîne aproape nimic din partea aceasta a istoriei limbei noastre, atit cît pot înțelege și le putem cere în liceu; cetirea citorva fragmente, o presărare de cite-va adnotațiuni sau observațiuni luate la întâmplare dau autorilor numai iluziunea că au înțeles ce trebuie să spună.

Despre limba literară autorii au întins pe 15 pagini cite-va idei fără legătură, constatări rău adunate sau ce nu-și aveaū locul aici. Prea lung pentru ceea-ce ni se spune în el, acest capitol nu atinge de loc miezul chestiunii. Un fapt esențial care trebuia stabilit era modul cum limba din sec. al XVI-lea reprezentată în unele monumente, în special cele cu caractere dialectale măi puțin pronunțate, a devenit încetul cu încetul limba literară de măi tîrziu; trebuia de asemenea să se arăte cărei regiuni din domeniul limbei vorbite îi corespunde această limbă literară. în formațiune în secolul al XVI-lea; s'ar fi putut chiar arăta cum și pentru ce limba vorbită într'o anumită parte s'a impus cu timpul dinaintea cutăruui sau cutăruui dialect (transilvănean, moldovean). Autorii nu-și dau de loc seamă de aceste chestiuni și se pierd în comparațiuni de texte și observațiuni de prisos. La p. 149 de ex. sunt citate măi multe frase confuze

din textele religioase ca o probă că scriitorii vechi nu-și dau ostenelă să scrie limpede și într'un stil mai îngrijit; dar cine nu știe că asemenea frase nu pot proba nimic pentru motivul foarte simplu că reproduc fidel textul slavon?

Și ce să mai zicem de observațiuni nouă și prețioase ca: «scriitorul... trebuie să aleagă formele cele mai corecte; oratorul, pe lângă aceasta, pe cele mai frumoase» (p. 143); «tălmăcitorii din aceste vremi nu deosebiau cuvintele unele de altele, și scriau câte două și câte trei cuvinte împreunate, cu credința că formează un singur cuvânt, precum: «deschide-voiu». Ce păcat își fac autorii cu vechii tălmăcitori... le atribue naivități la care numai căutători de observațiuni prea subtile se pot gândi.

În capitolul asupra scrierii cu litere latine autorii ar fi putut aminti alte exemple de cit cele repetate de atâtea ori de începuturi de asemenea scriere. În *Doc. din arh. Bistriței* publicate de D. Iorga găsim mai multe încercări, și destul de vechi, de scriere cu alfabetul latin. Dar se vede că sînt cărți și nume despre care autorii nu voesc să spună că le datoresc ce-va.

Nu se mai poate ierta să se treacă peste atîtea lucruri, știute, prea știute, de ori care se ocupă serios, cu pricepere de literatura noastră veche. Este o îndrăzneală să-ți puși și încă nu cu pretenții modeste, namele pe o carte înmădită din cite-va petece prinse la întîmplare, fragmente de antologie, reminiscențe din cetiri fără rost, păreri fără grăunte de judecată și luate din informațiuni de a treia mină. Nu e nimic cum s'ar cădea să fie, nici un text bine prezentat, nici o epocă priceput caracterisată, nici un scriitor studiat ca să fie înțeles cum trebuie în legătura lui cu alții, în importanța lui în mișcarea literară întreagă. Un amestec confuz în care elevii se pierd, începînd cu *Codicele Voronețian* — ca și cînd asupra începuturilor literaturii noastre n'ar fi fost de spus mai mult și altfel — și sfîrșind cu «tablouri sinoptice» ale sistemelor ortografice. Se simte de pe o pagină pe alta că autorii n'au prins de cît părți răslețe din literatura veche, n'au pătruns-o, n'au trăit destul în ea.

Și chipul cum judecă, cum se exprimă cei trei colaboratori, stilul? E și aici destul de spus — să înșirăm:

«Cărțile poporane.... călătoresc din limbă în limbă, nu traducîndu-se verbal, ci transformîndu-se; sînt și ele anonime, dar de multe ori poporul le atribue unor persoane fictive sau reale; ele s'au conservat în manuscrise, iar de la introducerea tipografiei se tipăresc... Cărțile de prevestire... au de scop de a ridica vălul ce acopere viitorul» (pp. 92, 93). «Călugării purtători ai culturii slavone» (p. 133). «Mișcarea literară, cu deosebire cea tipărită» (p. 136). «Cărțile rominești, apară ele în Moldova, în Muntenia... nu poartă pecetia unei desvoltări specifice» (p. 136). «Aceiași scriitori... fac să se acrediteze teorii care numai pentru cîntea neamului nu este»

p. (137). «Ion Neculcea, al cărui caracter popular și naiv dă pe față că școala românească literară ar fi putut să se întemeieze» (p. 140).

Au de unde învăța elevii cum să scrie : unii se vor simți poate și ei în stare să colaboreze la asemenea cărți ; li se va părea chiar curios că se mai cer și citi-va ani de Universitate pentru ca să ajungă profesor și autor didactic.

OVID DENSUSIANU

FĂT-FRUMOS ÎN GRADINA SFINTEI VINERI

— FEEIE ÎN 3 TABLOURI —

TABLOUL II

Parte de grădină cu copaci. La mijlocul scenei, pârul cu fructele de aur. Sub el un tapșanel.

Noaptea luminată de stele. Făt-frumos, călăuzit de Urs, vine din stînga.

URSUL :

Acesta-î pârul ! Ca îngindurată
Stă creanga lui de multul rod plecată,
Jur-împrejur tăcerile'l cuprind.

FĂT-FRUMOS :

Din negrul frunzelor încunjur, răsărind
Ca stelele din nopți întunecoase,
Lucesc la vale fructele-î frumoase.

URSUL :

De ele n'avem parte nici odată,
La miez de noapte zmeii vin în ceată
Și tot le pradă. Nime nu cutează
Să stee perelor de aur pază.

FĂT-FRUMOS :

Văd un tapșan. Pe el să ne-așezăm
Și ageri ochii să ni-î încordăm,
Ca să străvadă prin întunecime :
De pere să nu se atingă nime.

URSUL :

Eū temeri am în suflet. E o vrajă ?
Nu e ușor a sta aici de strajă.
O, Făt-frumos ! Mă vezi pocit în blană
De urs ? Mă crezi o fiară năzdrăvană

Cărei e dat și omenescul graiū.
 Eū nu sunt fiară, ci un făt de craiū
 Pornit și eū să fac isprăvi în lume
 Ca să-mi ciștig printre viteji un nume.
 Dar lingă păr am fost un paznic rău
 Și sfinta Vinere 'mi-a dat blestemul său:

(arată blana de urs)

Ne 'ngrijitoarei slujbe ca răsplată,
 De trup aceasta blană mî-e legată
 S'o port, să fiu de risul tuturor,
 Ca între paseri bufnițoiul chior.

(Făt-frumos se așază pe tapșan, Ursul jos la picioarele lui.)

FĂT-FRUMOS :

Să-'mî povestești întreaga întimplare !

URsul :

Și astăzi încă groaza mă 'nfioară !
 Ședeam veghiând aice pe tapșan —
 De-asupra mea întunecos morman
 Și 'n jurul meu adinca nopții pace,
 Ca un mormint închis, ce pururi tace.
 Din crengi la vale perele luciaū —
 Spre ele ochii mi se ațintiaū.
 Auzul meu se furișă prin noapte
 Și tot pîndia rătăcitoare șoapte.
 Stătui așa 'ncordat, și ear stătui
 Oprindu'mi chiar resuflul pieptului.
 Știu eū cum se făcu? Simțiiū o boare,
 Se răspîndi prin aer o duhoare
 Și ochii parcă se 'mpăingeniră.
 Văzui ca 'n vis, cum perele se 'nșiră
 Ca raze luminoase 'n horă prinse,
 Cum umbre vin cu aripele întinse,
 Se prind cu ele 'n joc și fug în roată,
 Vîrtej-vîrtej, o horă așurată.
 Și greu ploapele mi se 'ncleștară.
 Cînd mă trezii în zori, vai! nici o pară
 Nu mai lucia din crengi. Inspăimîntat
 Priviam în sus la părul meu prădat.
 Și freamătul din crengi mî-a fost vestirea
 Cît de grozavă 'mî e nenorocirea.

(Făt-frumos tresare.)

FĂT-FRUMOS :

Ascultă ! N'auziși un foșnet? Iute
 Fă un ocol, urechile ascute !

(Ursul se scoala și face ocolul scenei.)

URSUL (Din fund):

Nu văd nimic, decît că 'n bolta naltă
O cale luminoasă se desvoaltă
În mare arc: mai văd din cînd în cînd
Cite-o steluță, peste cer fugînd,
Din nalturi repezită ca o minge,
Cum varsă roși scinteî, și ear se stinge.

FĂT-FRUMOS:

Și tu și eū să ni 'ncordăm vegherea,
Din patru ochii mai tare e vederea.

URSUL (Revenînd):

E totuș greu cu zmeii să te măsurî:
Tărie aū și prefăcute dresurî.

FĂT-FRUMOS

Nu sunt eū fără scut, ci am în fire
Mulțime de prietenî. O zvîcnire
A semnelor, ce am, și val și nor
Din fire 'mî vine traînic ajutor.

(Arată o mică aripioară).

Vezi tu aceasta mică aripioară?
Neînsemnată-i la vedere — dară
E ca o făcătură, de-o aprînd:
În jurul meū, din aer rîurînd,
Se pune-un nor de roîuri de albine
Cu zid de sulii, gata să 'nvenine
Pe neprietenî cu-ale lor străpungerî.
Nici legături pe rane și nici ungerî
Nu stîmpără durerile cumplite,
Cari, de le frecî, te dor ca însutite.
Apoi mai am eū încă multe semne
Ce știū din fire ajutor să 'ndemne:
Aî mării pești și paseri din văzduhurî,
Jigăniî din pămînt, ba chiar și duhurî
Ce în prietenie 'mî sunt legate,
Sunt gata'n ajutor să-'mî vie, toate.

URSUL:

Mijlocu-î bun! Să ții de-a gata cremenî!
Aproape-î miazănoapte și pesemenî
Curînd sosi-vor zmeii. Voi pleca
Să fac din noū ocolul.

(pășește spre fund)

Simt ceva :

Un miros, o duhoare, pe sub frunză
Un foşnet straniu vine să s'ascunză.

(In timpul, cînd Ursul face ocolul, Făt-frumos se culcă pe tapşan pe jumătate.)

FĂT-FRUMOS (ca visător) :

O boare caldă, suful primăverii
Resfiră 'n trup simţirile plăcerii.
O, cit de lin! In dornicul meu gînd
Un chip resare, luminos şi blind,
Eşti, tu Ileană? Ochiu tăi frumoşi
La mine cată dulce şi sfioşi,
Şi trupul zvelt, ca jilava crenguţă
Se mlădie încet. Tu plingî, drăguţă?
O, nu mai plinge! Fîrea tare 'ţi ţine,
Căci Făt-Frumos in cale-î cătră tine.
(Rămîne cuprins de moleşală.)

URSUL :

(Revenit lingă Făt-Frumos)

Tu aiurezi! Primejdia-î aproape
Şi dacă dormi nu-î nime să te scape.
Nu simţi duhoarea?

(Zmuncind pe Făt-Frumos)

Saî, vin zmeii! Iute
Găteşte-ţi apărarea!

(Face gest cătră stînga)

Pricepute
Imî sunt a voastre vraje, lighioi!

(Cătră Făt-Frumos)

Tresari degrabă, Făt-Frumos! Puvoi,
O 'ntreagă ceată vine!

(Făt-frumos se scoală repede)

Vezi pe hoţi?
Aruncă-te, doboară-î dacă poţi!

FĂT-FRUMOS :

Ce spuî? Văzut-ai, vin?

(privind cu încordare la stînga)

Prin întunerec
Incet se furişaz' alt întunerec.

(mişcă ghioaga)

Veniți, veniți ! Mi-e dor ca să vă ferec
 Și cap și trup cu ghioaga credincioasă !
 (mai privește la stînga)

Dar ei sunt mulți, și ca din iaduri scoasă
 E ceata lor.
 (scoate de la briu aripa)

De unde-ar fi, din aer, din genunî !
 (aprinde aripa)

Zare-zare arde semnul
 Trimițindu-vă îndemnul
 Să veniți de bună samă
 Dacă Făt-frumos vă chîamă.
 Zare-zare arde-aripa
 Repede vă chîamă clipa,
 Haide, roîuri sprinteioare
 Ca să-mi fiți ocrotitoare !

(Sosesc de la stînga Aprodul zmeilor cu ceata lui)

APRODUL :

(privind la perele de aur)

Din crengi lucesc frumoasele podoabe
 Ca doritoare să le facem roabe.
 (cătră zmei)

Gătite mîndru, ca în pat de pene
 Le-om duce 'n dar Ilenei Cosinzene.
 Ciudatul crai ! cu cită străduire
 Ar tot îndupleca-o la iubire —
 Ileana însă pururi nu mai plînge
 Și luciul ochilor în lacrimi stînge.
 El stăruie cu vorba s'o împace
 Dar gîndul fetei nu se mai preface.
 (arătînd spre păr)

Acum suiți, și dați năvală sprinteni
 Și în mantăli culegeți rodul. Minteni !

FAT-FRUMOS :

(în calea zmeilor cu ghioaga ridicată)

Napoi, ființe, fără săturare
 Că vă dobor cu ghioaga zdrobitoare !
 (Zmeii stau pe loc ; aprodul înaintează)

(Va urma.)

CONSTANTIN BERARIŪ.

EMINESCU ȘI ISTORIA NAȚIONALĂ

Intr'o dare de seamă ce-o face în ultimul număr al «*Convorbirilor literare*» asupra cărții d-lui Xenopol despre Cuza-Vodă, d. Anghel Demetriescu strecoară în josul unei pagine o notă în care trage la îndoială cunoștințele de istorie națională ale lui Eminescu. pe cuvînt că într'unul din articolele-î politice pune Unirea la 1863. Ori-cît de îngăduitori de felul lor ar fi cetitorii romîni față cu capriciile unuia sau altuia dintre criticii lor, nota asta — ce se potrivește cam ca nuca în perete într'o dare de seamă asupra unei cărți cu care nici poetul Eminescu, nici amintirea lui scumpă n'are nimic comun — bate la ochi prin tendința ei vădită și prin spiritul ei destul de puțin binevoitor. Un studiu serios, pe care d. Anghel Demetriescu l'ar fi scris asupra cunoștințelor de istorie națională ale lui Eminescu, n'ar fi provocat de sigur aceeași impresie neplăcută. Însă d-sa, care anunță de mult o lucrare mai mare despre poetul *favorit* d-sale, pe semne — a crezut de cuviință să lămurească cît ai bate din palmi o cestiune ca asta... printr'o simplă «notă prizărită sub o pagină ne-roadă» (vorba poetului, din *Scrisoarea I*). De aceea se cade să cercetăm mai de aproape: ce îndreptățire poate să aibă d. Demetriescu, formulînd acuzația cu pricina — căci *acuzație* este și pentru Eminescu și pentru cei ce-au susținut și mai susțin cunoștințele adînci pe care poetul le avea în materie de istorie națională. Este adevărat că într'un articol al său din *Timpul* (1880, No. 45, p. 1. c, 1 urm.) Eminescu vorbește în treacăt de unirea «efectuată la 1863...» Pentru cetitorul cu judecată liniștită, care nu caută nod în papură, această greșeală nu poate avea mai mult de două explicații: ori este o *greșeală de tipar* la mijloc, ori (în cazul cel mai rău pentru Eminescu și cel mai bun pentru d. Demetriescu, admiratorul poetului) o scăpare din vedere. un *lapsus* foarte ușor de înțeles la un gazetar osîndit să făurească zi și noapte articole, cum făcea poetul. Greșeala de tipar este foarte probabilă, cînd ne întrebăm ce-a voit să zică Eminescu prin «*efectuarea unirei*». Evident că nu actul unirei dela 24 Ianuarie 1859 îl avea el în vedere, ci sau ziua de 11 Decembrie 1861, cînd se contopiră amîndouă guvernele din fostele principate și se strămută capitala *Romîniei* la București, — sau ziua de 24 Ianuarie 1862, cînd se deschise cea dintîi sesiune a adunării comune a țărilor surori. Și 'ntr'un cas și 'n celălalt, s'a putut tipări foarte ușor 1863 în loc de 1861 ori 1862, mai ales în gazetele noastre atît de pline de greșeli

de tipar. Ear, dacă a fost un lapsus de condeiu al poetului, ba de-ar fi fost chiar o cunoștință inexactă a lui. ceea ce nu-î probabil cînd e vorba de un act săvîrșit pe vremea cînd trăia Eminescu —, nici atunci nu-î cu dreptate să se facă dintr'un țîntar un armăsar, să se conteste pentru o dată cronologică falsă o reputație stabilită prin mărturisirile numeroase ale contemporanilor poetului și prin lucrările și manuscrisele rămase pe urma lui. Multe din articolele politice din *Curierul de Iași* (1876—77) și din *Timpul* (1877—1883), scrise de Eminescu, prețiosul studiu despre *Influența austriecească în Principate* publicat în «Convorbirile literare», apoi unele din poeziile publicate și inedite, precum și însemnări ale poetului prin manuscrisele sale (vezi *Bibl. Acad. Ms. 2263*) cuprinzînd fapte din istoria Romînilor și a țărilor învecinate cu aceștia, — iată cari sunt elementele de judecată serioasă pentru examinarea cunoștințelor de istorie națională ale lui Eminescu, iar nu o dată cronologică! Astăzi știm cu toții că nici chiar în școale nu se mai crede că istoria ar consta în memorizarea fără rost a unor cifre seci și că suma unor asemenea cifre ar da suma cunoștințelor de istorie ale elevului. Un asemenea procedeu însă, pe care pedagogia l'a osîndit de mult și fără apel, n'a fost nici odată admis în critica literară. A-l întrebuița, înseamnă fie o insuficiență de spirit critic, fie o răutate — însușiri deopotrivă regretabile în republica literelor.

ION SCURTU.

A P U S

Fantastic norii se 'nveșmintă,
 Străpuși de suliți lungi de aur
 Și ca 'ntr'un lac de sînge crește
 Intreaga zare 'nspre coclaur.

Semn de răsboiü!... Un glas de bucium
 Din văi, mă face să mă speriiü...
 Visam că se dărimă 'n flăcări
 Mărirea unui vechiü imperiü...

ST. O. IOSIF.